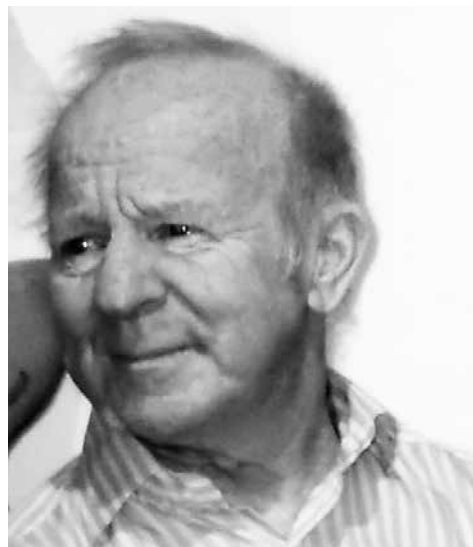

Rajz és pedagógia, avagy Ferenczy Béla csodálatos világa

Kultúra

Egy szeretnivaló, kedves bohém, aki hihetetlen könnyedséggel és eredetiséggel rajzol, fest. Aki úgy utazik messzi vidékekre, úgy sétál az utcákon, úgy szemlél egy tájat, hogy gyermeki tisztasággal csodálkozik rá a dolgokra, aki bebarangolta a Kárpát-medence alkotótáborait, és aki lelkében varázslatos képeket őriz Váradról, Torockóról, Kalotaszegről éppúgy, mint a németországi Würzburgról vagy Bambergéről. Ő Ferenczy Béla, becenevén Citromka: képzőművész, tanár, családapa és jóbarát, jellegzetes váradi figura, ízig-vérig művészember, aki hosszabb alkotói szünet után kibabrált a betegséggel és újból nekifogott rajzolni, festeni elszántsággal, szeretettel. Nagy Lászlót idézve vallja: „Műveld a csodát, ne magyarázd!” Citromka mindig is eszerint igyekezett élni. Erről tanúskodnak jellegzetes grafikái, akvarelljei, tusrajzai, olajfestményei. *Ki viszi át...* címmel június közepén életmű-kiállításra volt a nagyváradi várban, a Szent László Napokon. A vernisszázs utáni napon kerestem fel otthonában s beszélgettünk életútjáról, művészetéről. Jó volt hallgatni, ahogyan mesél: nosztalgizva, néha melankolikusan, néha humorosan.

Ferenczy Béla szülei ditrói származásúak. Az édesapja nyomdász volt, a híres váradi Sonnenfeld-nyomdaüzemben, magas szintre emelve művelte a szakmát. Béninek már a világrajötte is kalandos volt. 1944. április 1-én, épp bombázás idején, egy pincében született az egyik Nogáll utcai épületben. Az édesapja röstellte, hogy a fia bolondok napján született, ezért egy kis csalafintasághoz folyamodott, április 2-át íratta be az anyakönyvvezetőnél. Nehéz idők voltak, nem számított olyan csip-csup dolog, mint az újszülött születési dátumában egy nap ide vagy oda. „Én büszke vagyok rá, hogy nem hivatalosan április 1-én születtem. Jó néhány neves képzőművész, híres alkotó jött világra ezen a napon, úgyhogy nem bánom” – mondja somolyogva Citromka.

Kisgyermekként is sokat rajzolt. Cso-dagyereknek számított, ekként is nevelték. Sok gyermekkori rajza megmaradt. Rajzolt a pionírtáborokban, szerkesztette az iskolai faliújságot. Az egyetem előtt Mottl Román tanította, ő volt a mestere. Aztán következett a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola, 1968-ban diplomázott. „Jó újra és újra megnézegetni a régi rajzokat. Jó szívvel emlékszem vissza az egyetemi évekre. Egyszer történt velem egy baleset, eltört a sípcsontom. A lábtörés miatt kórházba kerültem. Nemcsak diák-társak látogattak, hanem tanárok is. Sok-sok jót, buzdítást kaptam az egyetemen. Például Nica Ioachim

rengeteget bátorított, pátyolgatott. Egyszer az akkor még csak készülő Vaskapunál kellett volna rajzolnunk a csoporttársakkal, de mi inkább leutaztunk a tengerre. Még homokszemcsék is ragadtak a rajzaimra. Ezek most is megvannak homokszemcsésűl.”

Aztán visszatért Váradra. Jó néhány iskolában tanított, az egykori Premontrei Gimnáziumban (amelynek ő maga is diákja volt), a Mogyorósban (ma Ady Endre líceum), közép- és általános iskolában, például a Sánc utcai 7-es számúban. A pedagógusság és a rajzolás – ez volt a mindene. Meg per-se a család: Ferenczy Éva, a mindig megértő és állhatatos feleség, nagyszerű társ a mindennapokban, lánya, Édua, aki afféle kulturális menedzserként támogatja édesapja művészetét, és fia, András, aki az apa nyomdokaiba lépve képzőművész lett, különleges hangulatú grafikákat, linókat és kőmetszeteket készít.

Citromkát tanár kollégái és volt tanítványai szeretettel emlegetik sok év múltán is, mint ahogy ő – bár amúgy szórakozott művészember – sem feleli az egykori pedagógustársakat, diákokat.

A kilencvenes években aztán a sajtó bűvkörébe került, több lap grafikai szerkesztője lett. Például tevékenykedett a *Szemfüles* gyermeklap művészeti vezetőjeként, illusztrátoraként, szívügyének tekintve e feladatkört is, akárcsak a rajzolás, festés és a tanári pályát. Szép időszak volt ez is az életében, szeretettel emlékszik vissza a sajtós esztendőkre.

Négy éve Parkinson-kórt diagnosztizáltak nála. Ez teljesen letörte, nem volt kedve semmihez, nem volt egyszerű a bajt megemészteni, de bizonyos idő elteltével elmúlt a letargia, helyrejött lelkiileg, újból nekifogott alkotni, lelkesen rajzolt, festett, rendszerezte régebbi munkáit. Volt úgy, hogy éjszaka fölkel, s nekifogott dolgozni, ismét ráállt a keze a rajzolásra. Másfél évig ténykedett lázas örömmel, néha szinte éjjel-nappal, készült az életmű-kiállítására. Tavaly októberben újabb baj történt: összeesett otthon. Trombózis – állapították meg az orvosok. „Idejében kórházba kerültem, valahogy helyrepofoztak. Hiába, ez van. Most már jöhet a következő nemzedék. András fiam átvette a stafétát.” Néhány éve még alkotótáborokba is jártak közösen Andrással. Például voltak együtt a Magas-Tátrában lévő Csorba (Strba) nevezetű községben szervezett nemzetközi alkotótáborban. Az Alacsony- és Magas-Tátra közötti „csorbában” jó dolog volt kószálni. A táj gyönyörű, az utak jók. A házikók, a vidék hangulatában, stílusában hajaz a kalotaszegi, torockói és egy-egy székelyföldi tájra. Érződik az egység a Kárpát-medencében.

Barangoltak az Árpád-hegycsúcs környékén és még sokfelé. A szabad ég alatt festettek. Bepillantást nyertek a hegyimentők mindennapjaiba. Ferenczy Béla kóborlásai közben megtalálta a híres orvosnak és egészségügyi reformernek, az 1815-ben született Markusovszky Lajosnak a csorbai szülőházát. Sehol sem voltak magyar feliratok, kivéve a Markusovszky-féle házon lévő emléktáblát a magyar és szlovák felirattal. A vámospércsi művésztelepre is eljutott András fiával, ez ugyancsak maradandó élmény lett.

„Ha álmodom, vagy ha behunyom a szememet, előbukkanak a képek. Meg-megidézem ezeket a képeket, ebből élek. Váradot, ami még megmaradt belőle, meg a szívemnek kedves tájakat, városrészeket. Sokszor csak úgy tódnak az emlékek. Édua lányommal most megint utazunk Németországba, Würzburgba. Szeretem azt a várost is. A németországi útjaim mindig csodások voltak. Jó lesz viszontlátni azt a vidéket. Emlékszem az épületekre, tájakra, még az utak kanyarjaira is. Annak ugyancsak örülök, hogy bejártam a Kárpát-medence minden zegzugát. Erdély a kisujjamban van. Torockó, Kalotaszeg, meg még sorolhatnám. A torockói jószágpiacon rajzolt bivalyok, lovak. A kalotaszegi emberek portréi mind-mind kedvesek nekem.”

*

Az életmű-kiállítás június 23-i nyitóünnepségén is érződött, milyen sokan szeretik Citromkát, mennyire közkedvelt ő. Volt emlékidezés, volt meghatottság és jókora öröm. A vernisszázsón a Szent László Napok főszervezőjeként Zatykó Gyula köszöntötte a művészt és az érdeklődők, barátok, volt tanár kollégák és egykori tanítványok szép számú társaságát. Deák Árpád szobrászművész méltatásában kifejtette: „Ferenczy Béla alkotásainak jó része papírra készült. Ez a kifejezési mód talán kicsit mostohagyerekként van kezelve a festők körében, mert a papír sérülékeny, ugyanakkor nehéz rá dolgozni, mert nem bír el túl sok javítást. Az akvarell par excellence olyan műfaj, amelyben elsöre el kell találni a képzőművészeti elem helyét a kompozícióban, elsöre el kell találni a vonal lendületét, a folt mélységét, a színek ragyogását. Mindezek Ferenczy Béla alkotásaiban megtalálhatók. Természet utáni rajzai pedig nem a látvány egyszerű lemásolásai, hiszen a művésznek megadatott az a lehetőség, hogy

néhány vonallal, amit absztrakt vonalnak is nézhetnénk, mély jelentést tud adni a képnek. Várad szellemének a művészi átlényegítése tükröződik a képein, és ez az alkotásokat szemlélőket is magával ragadja.” Deák Árpád szolt arról is, hogy Ferenczy Béla miként ragadja meg a hely hangulatát, hogy miféle rejtett geometriákkal játszik, és hogy munkáin mindig jól észrevehető az érzelmi töltet. Akvarelljein a sok szín között felcsillan egy-egy fehér folt, a lap fehérsége, ami különleges fényt ad a vízfestményeknek. Másfelől e munkák a művészi érték mellett dokumentumértékűek is, hiszen Ferenczy Béla a várad épületek alapos megfigyelése után olyan részleteket is megrajzol, amelyek ma már nem

láthatók a felújított építményeken. Csendéletei, tájképei, pazar látképei vannak, olykor elmegy majdnem a teljes elvontságig.

Az egykori kollégák közül Makai Judit nyugalmazott német-tanár meghatottan szólott arról, hogy az iskolában Ferenczy Béla mindig segített – barátságból. Képei pedig önmagukért beszélnek. Stark Erzsébet nyugalmazott földrajztanár is méltatta volt kollégájának segítőkészségét. Az is elhangzott: ritkán mutatta meg magát művészként. Valóban kevésszer volt kiállítása. Jó néhány év telt el a legutóbbi váradi egyéni tárlata óta is. Persze Várad mellett volt önálló kiállítása Debrecenben és Németországban, ám sohasem volt nyomulós, önmagát menedzselő művész.

A köszöntések között Thurzó Sándor József muzsikált brácsán, az alkalomhoz illően egyebek mellett Macalik Alfréd képzőművész, zeneszerző egyik kompozícióját is eljátszotta. Később, másnap beszélgetésünk során Citromka megjegyezte: nagy hatással volt rá a zene, megannyi emlék előbukkant a ködből.

A tárlatnyitón leánya, Ferenczy Édua beszélt arról, hogy édesapja milyen lelkesedéssel dolgozott másfél évig e kiállítás anyagán. Festett, rajzolt, paszpartut vágott, válogatta, rendszerezte régebbi munkáit. Édesapját tehetségként, csodagyerekként nevelték. Volt olyan időszak is az életében,

amikor nem tudott mit kezdeni ezzel a tehetséggel. A tanítás öröme, valamint a rajzoláshoz, festéshez való tehetség mellett „áldás volt az életében, hogy ott volt mellette anya, aki mindig igyekezett megfejteni apa kódjait, aki próbálta megérteni a megérthetlent is”. Édua elmondott egy családi anekdotát. Éva, az édesanya egy szombati napon hazatért a piaci bevásárlásból. Béni megjegyezte, milyen szép gyümölcsöket hozott. Mire Éva tréfálkozva azt felelte: „Ingyen adták.” Erre Citromka csak annyit mondott nagy komolyan: „Tényleg? Milyen rendesek!” Édua hozzáfűzte: „Ez a kis adoma jól jellemzi őt: a hitét az emberben, a jóhiszeműségét, az abban való hitét, hogy az emberek önzetlenek, jók, és szívből adnak. Ő úgy képzei el a világot, hogy mindenki beleadja azt, amije van, a tehetségét, az odaadását, és ettől lesz élhető és kerek a világ.”

TÓTH HAJNAL